

Др Небојша Шаркић¹

ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКА О ИЗДРЖАВАЊУ

Опште разматрање

Доношењем Закона о извршном поступку 1978. године, престала су да важе “правна правила” извршног поступка. Од самог доношења, Закон је био изложен оштрој критици стручне јавности због снажног идеолошког концепта самоуправног социјализма. Она се огледала у прекомерној заштити дужника, и посебној заштити друштвене својине као доминантне категорије. Закон је у основи имао квалитетну структуру, али је претерана разуђеност прописа утицала на веома сложен и, по правилу, дуготрајан судски поступак. Најчешће се указивало на, неоправдано, дуг поступак који је посебно критикован у споровима о егзистенцијалним правима у које, свакако, спадају и спорови из породичних односа.

Средином 2000. године, Савезна скупштина донела је нови Закон о извршном поступку који, нажалост, ни у ком погледу, није испунио очекивања стручне јавности. Жеља законодавца да убрза поступак, заштити повериоца и смањи овлашћења дужника, неконзистентним решењима претворила се у сопствену супротност. То се најбоље види у решењима као што су: укидање жалбе и двостепености судова, измене решења о достави и трошковима, укидања приговора трећих лица и недопустивости извршења, искључења овлашћења јавног, односно, државног тужиоца и сл.

Управо због тога, под притиском правничке јавности, Савезно министарство правде формирало је радну групу која је сачинила нови Предлог закона о извршном поступку. У овоме раду изложићемо нова решења која се односе на извршавање судских одлука из области издржавања.

¹ Помоћник савезног министра правде.

Извршење одлука о издржавању деце

У нашем правном систему, сасвим сигурно, једна од најлошије регулисаних области је питање издржавања деце. Област је регулисана комплементарним нормама републичких закона, који регулишу материју породичних односа и Савезног закона о извршном поступку. Законодавац је изузетно лутао у изналажењу решења, те је, од 1978. године, промењено неколико система. Судови су дуго били оптерећени непотребним и нерационалним утврђивањем укупних потреба за издржавање деце, да би се у пракси проблем, ипак, свео на процену суда о реалним могућностима даваоца издржавања да плати издржавање, иако, добро постављене, одредбе о алиментационом фонду, никада нису заживеле.

И, такозвана, валоризација извршног решења, представљала је правни промашај, који је био смишљен да се превазиђе проблем инфлације и једном донето решење, у утврђеној обавези издржавања, усклађује са порастом трошкова живота. Законодавац је, такође, донео нелогичну одредбу о достављању судске одлуке извршном суду, што је, вероватно, требало да претпоставља вођење извршног поступка по службеној дужности. Ни ове одредбе нису дале одговарајуће резултате.

Основ материје чини општа формулација закона којом је утврђено да су родитељи дужни да издржавају своју децу. За разлику од детаљног регулисања издржавања брачних и ванбрачних другова, закон је доста шкрт у одредби о издржавању деце. Али, њихово право на издржавање заштићено је, у пуној мери, многим другим, пре свега, процесним одредбама, али и одредбама које се односе на учешће органа старатељства.

Општи концепт републичког закона који уређује односе родитеља и деце, није конзистентан. Он представља комбинацију процесних и материјалних одредаба. Тако на пример, закон предвиђа да је, за одлучивање о предлогу за извршење, могуће бирати између неколико варијанти, и то она која је најповољнија за примаоца издржавања.

У спору за издржавање који претходи утврђивању обавезе издржавања, суд је у обавези да утврди укупан износ средстава потребних за издржавање. Ова одредба је била веома критикована у пракси, јер је, непотребно, оптерећивала суд да утврђује укупне потребе детета одређене животне доби. У одређеном периоду судови су чак и прибегавали вештачењима на ове околности, или прибављали мишљења од одређених институција које су на бази трошкова живота изказивале потребе за издржавањем, напр. детета старог 7 година који је ученик првог разреда осмогодишње школе и сл.

Изменама закона из 1993. године, процедура је значајно поједностављена. Закон је предвидео да суд обавезу издржавања одређује у новцу. У случајевима када је обвезник издржавања у радном односу, када је у пензији, или остварује друга стална месечна примања, суд је досуђени износ одређивао у проценту. Тако се за будућа издржавања утврђује износ у процентуалном виду, на пр. 25%.

Закон је такође предвидео и случај, да ако обвезник издржавања не остварује сталне месечне приливе, суд је могао да износ издржавања одреди процентуално у односу на износ зараде у Републици за претходни месец. Ово побољшање текста, ипак, ствара низ тешкоћа у поступку извршења, јер доводи извршног судију у активну и креативну улогу. То наравно, не значи да извршни суд може да мења извршну исправу, већ је само спроводи на начин како је то парнични суд то утврдио.

Дакле, извршни суд има ингеренција да спроводи извршење у свим оним случајевима када је извршење одређено, или довољно одредљиво за поступање. Ово су типични примери спровођења одредљивог извршења.

У случају да дужник уложи приговор, или сматра да је суд погрешно, суд може наставити са спровођењем извршења до доношења одлуке о приговору. На овај начин, заштитиће потребе издржаног лица, што и јесте основна сврха извршног поступка.

Републички пропис ограничио је проценат издржавања на не мање од 15% за свако издржавано лице, нити више од 50% од укупне месечне зараде, пензије или другог сталног месечног примања.

Законодавац је утврдио обавезу суда да хитно решава спорове о издржавању. Ова одредба је, углавном, деклараторног карактера и није имала већих ефеката у пракси. Законодавац, ни у најновијим организационим прописима (закони о судовима који су донети 2001. године), није разрешио ово питање на прави начин. Предлози стручне јавности ишли су ка формирању посебних *породичних судова*, или, барем, специјализованих већа. Посебна судска већа која би била додатно едукована за ову материју, имала би мањи број предмета у раду, чиме би се, заправо, остварила сврха специјализације и реализовало начело ефикасности поступка.

У пракси је, такође, веома критикован и став 2. члана 310/б, којим је предвиђено да ће суд, по службеној дужности, достављати правноснажну пресуду извршном суду. Ова одредба није у пракси произвођила никакво правно дејство. Законодавац је, вероватно, желео да уведе механизам у поступак извршења, што је потпуно погрешно и неоправдано. Разлози против овакве одредбе су бројни. Прво, највећи број одлука из ове области, спроводи се добровољно, те би и законодавац

морао да стимулише добровољност у поступцима издржавања деце. Друго, много је боље за односе родитеља и деце да се избегавају додатни судски спорови, већ да се негује однос добровољности. На овакав начин, дужник се додатно оптерећује трошковима које мора, најпре, да предујми поверилац, и то на име састава предлога за дозволу извршења судских такса и сл. Такође, судови би се додатно оптерећивали бројним предметима. И на крају, треба рећи да би увођење официјелности у извршни поступак, створило бројне проблеме око диспонирања правом, постизања споразума о извршном поступку одустанка и сл. Све у свему, ова бесмислена одредба није дала никаквог ефекта, осим збуњивања корисника издржавања.

Законодавац је такође предвидео, да се лицу, коме је дете поверено на бригу, чување и васпитање, урачунава у издржавање и валоризовани труд око детета у обављању свакодневних активности. Стога је пракса искристалисала становиште да се приликом одмеравања издржавања мора водити рачуна и о томе да ли давалац издржавања виђа дете, у којим временским периодима, да ли га узима на викенд, летовање, да ли купује одевне предмете, плаћа часове или школовање или на други начин доприноси издржавању. У извршном поступку било је проблема, јер су даваоци издржавања истицали у приговору да су своју новчану обавезу компензовали на други начин (куповина одевних предмета, поклони и сл). Становиште судске праксе је, углавном, конзистентно да се, без сагласности родитеља, коме је дете поверено на бригу, чување и васпитање, новчана обавеза не може компензовати. Ово са разлога, јер је новчани износ неопходан за задовољавање сталних егзистенцијалних потреба, а евентуална куповина разних предмета може бити, или усаглашена између оба родитеља, или представљати додатни допринос који дужника не ослобађа законом утврђене обавезе.

Ово све говори о потреби да се на јединствен и конзистентан начин регулише област издржавања деце. Комбиновање материјалних и процесних одредби, те неусаглашеност републичких и савезних прописа, стварају бројне тешкоће.

Остаје нам да верујемо да ће се ово питање регулисати материјално-правним одредбама републичког закона из области породичних односа. По нашем уверењу, проблем се разрешава одређивањем процентуалног дела примања, која је давалац издржавања дужан да обезбеди примаоцу или примаоцима издржавања.

Предложене измене Закона о извршном поступку предвиђају прецизније дефинисање шта се подразумева под појмом зарада, и на које делове примљеног износа, по основу зараде, се неће односити обавеза из

решења о дозволи извршења. То су, на пример, дневнице за службена путовања, или неки посебни додаци који су везани за посебне трошкове, односно, посебна својства рада.

Усаглашавајући одредбе са новим решењима о платном промету, ЗИП одређује и начин спровођења извршења забраном над средствима која дужник или дужников дужник има. Ова решења су неупоредиво ефикаснија, те се може очекивати повећање ефикасности.

У предлогу за измене ЗИП-а, уређено је и питање обавезе носиоца платног промета да поступа по решењима о повременим обавезама. То су, свакако, сви облици ренте, законског издржавања и сл. Закон је предвидео да се једном достављено решење спроводи у предвиђеним интервалима, без потребе достављања новог решења. Чак се гарантује да ће утврђени приоритет важити, све дотле, док се решење о извршењу спроводи.

Заиста би било логично очекивати да ће у наредном периоду законодавац коначно схватити неопходност формирања посебних судова за област породичних односа. Поступак пред тим судовима, морао би бити поједностављен и брз. Тада би се и додатним материјалним и процесним одредбама могло обезбедити разрешење једног од најделикатнијих питања у судској пракси, а то је издржавање деце, након развода брака, и стварање материјалних претпоставки за њихову егзистенцију.

Коришћена литература:

- Коментар Закона о извршном поступку, Н. Шаркић и Д. Рашић, С.А. 1999. г.
- ЗР: Актуелна питања савременог законодавства, Будва 2000. г.
- ЗР: Примена Закона о извршном поступку, В. Бања 2000. г.
- ЗР: Реформа породичног законодавства, Правни факултет у Београду 1996. г.
- ЗР: 20 година Закона о извршном поступку, Правни факултет у Нишу 1999.г.
- Повећавање обавезе издржавања (валоризација), Билтен Округног суда 25/86 Н. Шаркић и Д. Рашић
- Извршење судских одлука у споровима из породичних односа, Годишњак Института за социјалну политику 3/89
- Положај органа старатељства у извршном поступку, С.П. 1/89, Н. Шаркић и Д. Рашић